

## АНАЛІЗ ЛЕКСИКО-СТИЛІСТИЧНИХ МАРКЕРІВ АНГЛОМОВНИХ ДИПЛОМАТИЧНИХ ДОКУМЕНТІВ У КОНТЕКСТІ МІЖМОВНОЇ ТРАНСЛЯЦІЇ (НА ПРИКЛАДІ ВІЛЬНЮСЬКОГО КОМЮНІКЕ НАТО)

### ANALYSIS OF LEXICO-STYLISTIC MARKERS IN ENGLISH-LANGUAGE DIPLOMATIC DOCUMENTS IN THE CONTEXT OF INTERLINGUAL TRANSLATION (BASED ON THE VILNIUS NATO SUMMIT COMMUNIQUÉ)

Купчишина Ю.А.,

*orcid.org/0000-0002-9618-6107*

кандидат філологічних наук,

доцент кафедри германської філології та перекладознавства

Хмельницького національного університету

Стаття присвячена дослідженню лексико-стилістичних маркерів англomовного дипломатичного дискурсу та їх перекладу українською мовою. Робота виконана в межах лінгвістики тексту та перекладознавства, зосереджуючись на дипломатичній термінології. Підвищення ролі дипломатії в умовах глобалізації актуалізує потребу в точному перекладі міжнародних документів. Автором підкреслено важливість еквівалентності та адекватності відтворення дипломатичних текстів. Дипломатичний дискурс розглядається як комунікативне явище з чіткими структурними, стильовими й прагматичними характеристиками. Він тісно перетинається з політичним дискурсом, особливо в публічному просторі. У статті систематизовано лексичні одиниці дипломатичного мовлення. Виокремлено спеціальну дипломатичну лексику, терміни суміжних галузей, архаїзми, аббревіатури, мовні кліше та запозичення з латини й французької. Також розглядаються фальшиві друзі перекладача, неологізми та дискурсні маркери. Зазначено, що основним комунікативним наміром документа є засудження російської агресії та підтримка України. Представлено семантичні поля термінів, які підтверджують прагматичний зміст документа. У процесі аналізу визначено, що переважають однокомпонентні терміни, які перекладаються за допомогою транскодування, калькування, синонімічної та лексичної заміни. Наведено приклади транслітерації, транскрибування, а також описового перекладу. Особливу складність становлять багатокомпонентні терміни з неусталеними значеннями. Важливою перекладацькою стратегією є передача прагматичного потенціалу тексту. У статті підкреслено роль мовної стандартизації та дотримання дипломатичного етикету. Значну увагу приділено лінгвістичній інтерпретації тексту як форми міждержавної взаємодії. Доведено, що точність термінології має ключове значення у сфері міжнародної комунікації. Проаналізовано співвідношення стилістичних і семантичних рис в англomовному оригіналі та українському перекладі. Окремо розглянуто феномен інтердискурсивності дипломатії. Дослідження підтверджує, що дипломатичні документи є результатом мовної та політичної взаємодії.

**Ключові слова:** лексико-стилістичні маркери, дипломатичні документи, комюніке, термінологія, переклад, дипломатичний дискурс.

This paper addresses the the study of lexico-stylistic markers of English-language diplomatic discourse and their translation into Ukrainian. The research is conducted within the framework of text linguistics and translation studies, with a particular focus on diplomatic terminology. The growing role of diplomacy in the context of globalization highlights the need for accurate translation of international documents. The author emphasizes the importance of equivalence and adequacy in rendering diplomatic texts. Diplomatic discourse is viewed as a communicative phenomenon characterized by distinct structural, stylistic, and pragmatic features. It significantly overlaps with political discourse, especially in the public sphere. The article systematizes the lexical units typical of diplomatic language. It identifies categories such as specialized diplomatic vocabulary, terminology from related fields, archaisms, abbreviations, clichés, and borrowings from Latin and French. The study also addresses false friends of the translator, neologisms, and discourse markers. It is noted that the main communicative intention of the analyzed document is the condemnation of Russian aggression and the expression of support for Ukraine. The semantic fields of key terms are presented to reflect the document's pragmatic content. The analysis reveals a predominance of single-word terms translated using transcoding, calquing, synonymic substitution, and lexical replacement. Examples of transliteration, transcription, and descriptive translation are provided. Particular attention is given to multi-component terms with unstable meanings, which present translation challenges. An important translation strategy is the conveyance of the text's pragmatic potential. The article emphasizes the role of language standardization and adherence to diplomatic etiquette. Considerable attention is paid to the linguistic interpretation of the text as a form of interstate communication. The study demonstrates that terminological precision is crucial in international communication. The relationship between stylistic and semantic features in the English original and the Ukrainian translation is examined. The phenomenon of interdiscursivity in diplomacy is explored. The findings confirm that diplomatic documents result from both linguistic and political interaction.

**Key words:** lexico-stylistic markers, diplomatic documents, communiqué, terminology, translation, diplomatic discourse.

Наукове дослідження спрямоване на вивчення лексико-стилістичних маркерів англomовного дипломатичного дискурсу та особливостей їх

відтворення в українському перекладі. Роботу виконано в межах сучасних підходів лінгвістики тексту та перекладознавства, з акцентом на аналіз

мовних характеристик офіційно-дипломатичних документів. Посилення ролі дипломатичної комунікації в умовах глобалізації зумовлює зростаючу потребу в дослідженні мовних стратегій, що реалізуються в міжнародних документах, зокрема в контексті їх міжмовної трансляції.

#### **Аналіз останніх досліджень і публікацій.**

Переклад дипломатичних документів належить до тих галузей перекладознавства, що досліджуються порівняно рідко, що зумовлено високим рівнем стандартизації та формалізації таких текстів. Дипломатичний дискурс вимагає не лише досконалого володіння термінологічною базою, знання політичного, економічного та соціального контексту як власної країни, так і міжнародної ситуації, а й володіння спеціалізованими перекладацькими стратегіями, а також дипломатичною виваженістю. З огляду на важливу роль дипломатичної комунікації у налагодженні ефективних міжкультурних та міжнародних контактів, особливої актуальності набуває питання еквівалентності та адекватності відтворення лексичних і стилістичних особливостей дипломатичних текстів у процесі їх перекладу. Дипломатичний дискурс – це «комплексне комунікативне явище, що охоплює всю палітру мовленнєвих інтеракцій (актів) дипломатів, реалізується в усній та писемній формі, регламентується жорсткими рамками як загальних (міжнародних), так і етноспецифічних правил, існуючих історичних традицій, риторико-стилістичних норм, а також має власні характерні риси» [6, с. 31]. До важливих ознак дипломатичного дискурсу належить інтердискурсивність – здатність його «проникати» в інший дискурс, що засвідчено перетином дипломатичного та політичного дискурсів [8, с. 8]. Так, публічна форма дипломатичного дискурсу належить до такого типу інституційного спілкування, яке за своїми характеристиками багато в чому збігається з політичною комунікацією [1, с. 10].

Дослідження проблеми перекладу лексичних одиниць знаходимо у працях таких лінгвістів як: С. Головатий, Е. Дерді, Ф. Донер, О. Зарума-Панських, В. Карабан, А. Коваленко, С. Флорін та багатьох інших [2, 3]. Однак, попри широке висвітлення проблеми перекладу лексичних одиниць, перекладацький аспект відтворення таких лексичних одиниць дипломатичного дискурсу все ще не достатньо досліджений, що і зумовлює актуальність нашого дослідження.

**Постановка завдання.** Одне з ключових завдань нашого дослідження полягає у визначенні поняття дипломатичного дискурсу, семантичних і

стилістичних характеристик лексичних одиниць дипломатичного дискурсу, а також у розкритті прагматичних намірів, що стоять за їхнім уживанням у тексті комюніке, та способів їх відтворення в українському перекладі.

**Виклад основного матеріалу.** Однією із текстових реалізацій дипломатичного дискурсу є дипломатичні документи. Дипломатичні документи – одна з форм дипломатичної діяльності держави по здійсненню цілей і завдань зовнішньої політики. Дипломатичні документи поділяються на: *документи внутрішньовідомчого листування* (службова записка, доповідна записка, інформаційна довідка, біографічна довідка, піврічний/річний політичний звіт, звіт за підсумками візитів; *документи дипломатичного листування* (особиста (підписна) нота; вербальна нота; пам'ятна записка; меморандум; комюніке; приватний лист; заява [2].

Комюніке – це офіційний документ, що інформує про досягнення домовленостей або перебіг міжнародних переговорів. Його основна функція полягає в донесенні до засобів масової інформації та широкої громадськості підсумків проведених перемовин. За структурою комюніке може варіюватися: від лаконічного повідомлення загального характеру до розгорнутого тексту, який детально висвітлює перебіг дискусій, умови домовленостей, а також ухвалені рішення. У деяких випадках такий документ може мати юридичну силу для сторін, що брали участь у переговорах.

У процесі цього дослідження ми виділили групи мовних одиниць, які найчастіше зустрічаються в дипломатичних документах:

**1. Спеціальна дипломатична лексика:** *convention, constitutional procedures, ratification, parties*. До спеціальної лексики дипломатичного дискурсу належать: назви організацій, органів, процедур, посадових осіб, титулів, посад, назв документів і їхніх частин, а також виділяємо такі тематичні групи термінологічних одиниць, як повні і точні назви документів та лексика, пов'язана зі сторонами, що домовляються [4, с. 18].

Власні назви широко використовуються для точного та лаконічного іменування учасників дипломатичного процесу, уживання спеціалізованої дипломатичної термінології сприяє формуванню стилістичної консервативності дипломатичних текстів, надаючи їм ознак офіційності, усталеності та мовної стандартизації [20, с. 59].

**2. Терміни суміжних галузей.** Тематичні підгрупи термінів дипломатичного дискурсу залежать від тематики документу чи організації (ООН, ЮНЕСКО чи Greenpeace) [4, с. 18]. Зазвичай це:

– соціально-політичні терміни (*integration, policy, democracy, referendum, coalition forces, outlaw regime*);

– економічні терміни (*stocks, taxes, trade-adjustment assistance, monopoly, domestic currency*);

– юридичні терміни (*judicial proceedings, legal contract, court decision, lawsuit*);

– екологічні терміни (*green energy, fossil fuels, global warming, greenhouse gases, habitat destruction*);

– науково-технічні терміни (*artificial intelligence, cybersecurity, machine error, ultimate user*);

– військові терміни (*martial law, full-scale invasion, genocide, refugee, guerrilla warfare*) [7, с. 3].

Термінологія різних галузей має у дипломатичному дискурсі інші функції, ніж у своїх підсистемах. Ці терміни у дипломатичному дискурсі не розкривають особливостей поняття, а лише називають їх. Їх основна функція – номінація та конкретизація поняття чи проблеми. У процесі взаємодії цих термінологічних систем відбувається становлення дипломатичної термінологічної системи, яка абсорбує терміни цих підмов, тим самим змінюючи їх семантику і когнітивний потенціал [4, с. 18].

Разом із спеціальною дипломатичною лексикою вони формують дипломатичну терміносистему [7, с. 60].

**3. Велика кількість аббревіатур, акронімів, ініціальних скорочень.** За їх допомогою передаються географічні назви, найменування геополітичних організацій, політичних партій та інших інституцій. Через вимогу лаконічності й однозначності дипломатичних текстів у цьому дискурсі широко застосовуються аббревіатури та скорочення: *NATO, EU, UNESCO, Interpol, GDP, IMF, IAEA* [8].

**4. Архаїзми,** вживання яких характерне для стилю англomовних дипломатичних документів. У багатьох дипломатичних документах зустрічаються такі слова, як *hereby, hereafter, therewith, henceforth, aforesaid* та ін. Вони є ознакою англomовного ділового спілкування і характеризуються певним ступенем термінологізації, бо стандартизують мову ділових документів і забезпечують комунікативну точність [4, с. 19].

**5. Мовні кліше** (*Your Excellency, have the honor to inform*) сприяють авторитарності дипломатичних текстів [7, с. 60].

Дипломатичне мовлення часто використовує обов'язкові з точки зору етикету формули-компліменти, що виконують особливу кому-

нікативну роль – підкреслюють ввічливість і повагу. Така компліментарна лексика, представлена усталеними офіційними зворотами дипломатичної ввічливості (наприклад: засвідчуючи високу пошану, прийміть запевнення у глибокій повазі, маємо за честь повідомити), надає дипломатичним документам відповідної тональності. Водночас відсутність таких формул допустима лише у виняткових випадках – зокрема, в офіційних протестах щодо неправомірних дій представників іноземних держав чи посольств, у разі серйозного порушення норм поведінки, а також у траурних нотах або повідомленнях зі співчуттями [5, с. 123].

**6. Запозичення з латинської та французької мов** – це неасимільовані латинські та французькі слова і вирази, що отримали термінологічний статус у сфері дипломатичного дискурсу – зокрема, *persona non grata, the quorum, status quo*. Їхнє використання відображає традиційність стилю дипломатичного мовлення. Такі одиниці уніфікують дипломатичну мову, забезпечують точність комунікації та дотримання норм дипломатичного етикету [7, с. 60].

Деякі з них у мові дипломатичного дискурсу мають інші значення, ніж ті, з якими вони вживаються у літературній мові. Наприклад, *ad referendum*, дослівно «на розгляд, для доповіді», у мові дипломатії має значення «що потребує наступного підтвердження компетентним органом» [4, с. 19].

Такі запозичення можуть входити в англійські термінологічні словосполучення, що дозволяє віднести їх до групи спеціальної лексики мови дипломатії: *ad hoc expert group* – спеціальні групи експертів, *ex-gratia payment* – добровільна виплата, *right in rem* – абсолютне право, та ін [4, с. 19].

**7. Фальшиві друзі перекладача,** тобто лексичні одиниці, що мають інше, відмінне від загальноприйнятого значення: *whereas* – зазвичай перекладається як «в той час як», а у мові дипломатії отримує значення «беручи до уваги»; *protocol* – зазвичай «протокол», а у сфері дипломатії – «правила дипломатичного етикету» [4].

**8. Особливої уваги** під час перекладу вимагають **дискурсні маркери** (*first, next, besides, in addition, nearly, entirely, indeed, obviously, however, unfortunately, wonderful, really*), одиниці, що володіють швидше не функціональним, а прагматичним потенціалом, мають тексто-формуючу функцію та відображають стилістичні особливості документів [4].

**9. Використання неологізмів,** що пов'язано з утворенням нових термінів для опису актуальних

економічних, екологічних та політичних проблем: *Brexit, inclusion policy, islamophobia, the New Cold War* [7, с. 60].

Для дослідження засобів відтворення лексико-стилістичних особливостей дипломатичних документів було обрано офіційне повідомлення про результати переговорів, а саме – комюніке Вільнюського саміту НАТО 2023 та його офіційний переклад українською мовою на сайті НАТО. Варто зазначити, що в документі використовуються терміни таких семантичних полів, як:

– **Злочини та юридична сфера** – *implementation, impunity, deportation, complicity, sexual violence, human trafficking, irregular migration*;

– **Політична сфера** – *alliance, inaugural meeting, democracy, sovereignty, territorial integrity, independence, solidarity, border*;

– **Військова сфера** – *war of aggression, withdraw forces, peace, non-lethal assistance, military capability, theater-range weapons, armed groups*.

Велику кількість однокомпонентних термінів перекладають за допомогою різних видів **транскодування**. Наприклад:

– Транслітерація: *alliance* – альянс, *legitimism* – легітимізм, *protest* – протест;

– Адаптивне транскодування: *deportation* – депортація, *convention* – конвенція, *integration* – інтеграція;

– Транскрибування: *summit* – саміт, *president* – президент, *terrorism* – тероризм [9, 10].

Однак, не всі однокомпонентні терміни однозначні, серед них можна знайти велику кількість полісемантичних термінів. Такі терміни зазвичай відтворюються за допомогою **синонімічної заміни**. Наприклад: «*Russia has intensified its hybrid actions against NATO Allies and partners, including through proxies*» [10]. «Росія активізувала гібридні заходи проти держав-членів Альянсу та партнерів і застосовує для цього **маріонеток**» [9].

Ще одним способом перекладу однокомпонентних термінів є **лексична заміна**, яка використовується при перекладі термінів, що є частиною інших семантичних полів, тобто тих, які не представлено в тексті комюніке. Наприклад: *NATO and Allies will continue to undertake necessary, calibrated, and coordinated activities, including by exercising relevant plans* [10].

НАТО і держави-члени Альянсу продовжуватимуть запроваджувати необхідні, **вивірені** і

узгоджені заходи, зокрема шляхом виконання відповідних планів [9].

Продуктивним засобом відтворення лексичних одиниць дипломатичного дискурсу є калькування. Така трансформація застосовується до термінів дипломатичного дискурсу незалежно від кількості компонентів, однак найчастіше – до двохкомпонентних термінів. Наприклад, *territorial waters* – територіальні води; *deployment of forces* – розгортання сил; *freedom of navigation* – свобода судноплавства [9, 10]. Ще однією групою термінів є багатокомпонентні терміни. Переклад таких термінів викликає труднощі, адже вони не фіксуються у словниках і називають складні явища та процеси. Найчастіше такі терміни відтворюються за допомогою **описового перекладу**. Наприклад: *Disruptive dual-capable delivery systems* – руйнівні системи доставки, здатні нести як звичайну, так і ядерну зброю [9, 10].

При перекладі цього багатокомпонентного терміну виникає проблема з перекладом слова «*dual-capable*», так як у словниках немає чіткого відповідника та єдиного пояснення даного терміну. Окрім цього, цей термін також виступає в ролі атрибутивного кластеру, саме тому його було перекладено за допомогою перестановки та описового перекладу.

Велику роль у перекладі відіграє прагматичне навантаження тексту, яке дає можливість зрозуміти комунікативний намір автора. Так, результатом створення комюніке Вільнюського саміту НАТО 2023 та його головним комунікативним наміром стало засудження військової агресії Росії проти України, а також висловлення всебічної підтримки України, що підтверджують терміни, які формують семантичні поля «Росія» та «Україна».

**Висновки.** Ключова складність перекладу дипломатичних документів полягає в необхідності забезпечити максимальну точність передачі змісту оригіналу з урахуванням мовних і культурних особливостей мови перекладу. Перекладач має не лише зберегти змістову цілісність документа, а й дотриматися відповідного стилю, тональності та формулювань, що відповідають нормам офіційно-ділового та дипломатичного дискурсу. Отже, характерними лексичними рисами англомовних дипломатичних документів є широке використання термінологічних одиниць, зокрема з галузей юриспруденції, політики та військової справи, що зумовлено актуальним контекстом війни в Україні. Важливою ознакою є також активне застосування аббревіатур. У процесі перекладу термінології, представленої в комюніке Вільнюського саміту, переважають такі види перекладацьких

трансформацій, як використання сталих еквівалентів, різновиди транскодування, описовий переклад, синонімічна й лексична заміна, а також калькування. Значну роль у перекладацькому аналізі відіграє прагматичний аспект тексту, що дозволяє точніше передати комунікативний намір автора. Так, одним із ключових прагматичних посилів

комюніке Вільнюського саміту НАТО 2023 стало засудження російської агресії проти України та підтвердження всебічної підтримки України, що втілюється через терміни, які формують відповідні семантичні поля «Росія» та «Україна». *Перспективу* наукових досліджень вбачаємо у створенні словника дипломатичних термінів.

#### СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Ваврищук Ю.О. Комунікативні практики політико-дипломатичних стосунків України з англomовними країнами в аспекті перекладу (на матеріалі текстів дипломатичних документів та політичних промов). – Дипломна робота на здобуття ступеня магістра спеціальності "Філологія", ОПП "Германські мови та літератури (переклад включно), перша – англійська". – Київ.: НАУ, 2022. 98 с.
2. Зарума-Панських О. Р. Англійська лексика міжнародних договорів: структурні, семантичні та дискурсні особливості : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня к. філол. наук : 10.02.04 «Германські мови» / Львівський національний університет імені Івана Франка. Львів, 2001. 20 с.
3. Карабан В. І. Переклад англійської наукової і технічної літератури. Граматичні труднощі та жанрово-стилістичні проблеми. Вінниця : Нова книга, 2002. 407 с.
4. Кащишин Н. Є. Особливості перекладу англійських дипломатичних термінів українською мовою. *Іноземна філологія*. – 2011. – № 123. – С. 240–245.
5. Куньч З., Куньч М. Особливості дипломатичного мовлення як різновиду офіційно-ділового стилю. *Українська національна ідея: реалії та перспективи розвитку*. 2014. № 26. С. 121–127.
6. Пономаренко О. Інтердискурсивність як провідна риса дипломатичного дискурсу (на матеріалі виступів экс-Міністра закордонних справ Італії Дж. Терці ді Сант-Агата на IX Конференції Послів у Римі). *Вісник Київ. нац. ун-ту імені Тараса Шевченка. Іноземна філологія*. 2014. № 1. С. 30–35.
7. Скуповська, К. В. Лінгвокультурологічні особливості терміносистеми французької та української фахової мови дипломатії: компаративний аспект : дипломна робота ... бакалавра : 035 Філологія / Скуповська Катерина Володимирівна. Київ, 2020. 103 с.
8. Хатунцева А. Д. Лексико-стилістичні особливості англійськомовних текстів міжнародних відносин та особливості їх перекладу українською мовою: кваліфікаційна робота магістра з перекладознавства. Київ, 2019. 117 с.

#### ДЖЕРЕЛА ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ:

9. Комюніке Вільнюського саміту 11 липня 2023 року. NATO : веб-сайт. URL: [https://www.nato.int/cps/uk/natohq/official\\_texts\\_217320.htm?selectedLocale=uk](https://www.nato.int/cps/uk/natohq/official_texts_217320.htm?selectedLocale=uk) (дата звернення: 03.06.2024).
10. Vilnius Summit Communiqué 11 July 2023. NATO : website. URL: [https://www.nato.int/cps/uk/natohq/official\\_texts\\_217320.htm?selectedLocale=en](https://www.nato.int/cps/uk/natohq/official_texts_217320.htm?selectedLocale=en) (date of access: 03.06.2024).